

Csizmadia Sándor

Erkölcsei elvek, jogi normák és az erőalkalmazás dilemmái a nemzetközi kapcsolatokban

„Az igazán immorális dolog, ha nem tesszük meg azt, amit a maga idejében meg kell tenni.”

(Jean Anouilh)

A hidegháború kezdetén az egymással konfrontálódó tömbök kialakulása, a Szovjetunió magyarországi beavatkozása, a chilei államcsíny támogatása az Egyesült Államok által egy meghatározott erkölcsi felfogás uralmára is utalt. Ezeket a folyamatokat és eseményeket a demokrácia vagy a kommunizmus védelmének eszméjével igazolták, azaz a morálra való hivatkozás egyúttal legitimációs funkciót töltött be, illetve a nemzetközi erőviszonyok vagy a szuperhatalmi geopolitikai törekvések leplezését szolgálta.

Ezért aztán évtizedeken keresztül, ha az erkölcsnek a nemzetközi kapcsolatokban játszott szerepéről volt szó, szinte magától értetődőnek tűnt szembeállítani vagy teljesen szétválasztani, közös metszéspontok nélküli területeknek tekinteni őket. Ebben az erkölcsi normáktól, ideológiáktól megtisztított „realista” vagy éppen cinikus optikában a nemzetközi politikát – mint a „szörny-” és „hideg” államok megnyilvánulási formáját – lényegében amorálisnak vagy immorálisnak tekintették. Az „idealisták” vagy a „moralisták” viszont az erkölcstelenségnek tartott államhatalommal szemben a szabadság mellett elkötelezett, felebarátját szerető és az emberi jogokat tisztelő népeket, vagy éppen az univerzális eszméket hordozó nem kormányzati szervezeteket állították.

A hidegháború után formálódó nemzetközi rendben azonban a *nemzetközi közösség* többször is fokozottan és összehangoltan érvényesítette az *erkölcsöt* és a *jogot*, s ezen belül a *humanitárius beavatkozási jogot* a népek, etnikumok, közösségek és egyének ellenében alkalmazott *erőszakkal* szemben. (A nemzetközi közösség fellépését megalapozó „humanitárius beavatkozási jog”, illetve a népek és az egyének jogára alapozott humanitárius politika megalkotásában, kimunkálásában és kivitelezésében meghatározó szerepet játszott az ENSZ.) Ilyen esemény volt az elmúlt években a spanyol igazságszolgáltatás kezdeményezésére a diplomáciai mentességet élvező Augusto Pinochet volt chilei diktátor és örökös szenátor londoni letartóztatása; a NATO Jugoszlávia elleni légitámadása; a népiertással és az abban való bűnrészességgel vádolt Slobodan Milosević volt jugoszláv elnöknek a hágai nemzetközi bíróság elé állítása; nemzetközi büntető törvényszék felállítása a ruandai népiertás felelőseinek számunkérésére; az Al Kaida terrorista szervezetnek kiképző központokat és logisztikai bázist nyújtó afganisztáni tálib rezsim fegyveres megdöntése és a terroristák üldözése stb.

Ezek az események egy olyan világrend képzetét kelthetik, amelyben a politikusok vagy katonák bűn- és rémtettei már nem maradnak büntetlenek, a területi szuverenitás sérthetetlenségének elve nem teszi többé lehetővé az egyetemes emberi és kollektív jogok következmények nélküli megsértését, az államhatárok már nem védhetnek meg diktátorokat, háborús bűnösöket vagy terroristákat.

A morális elveknek és a nemzetközi jognak a nemzetközi kapcsolatokban való érvényesítésére robbanásszerűen megjelenő igény valójában egy hosszú történelmi folyamat sűrűsödési pontjának tekinthető. Ebből a szempontból elég csupán a XX. században Woodrow Wilson amerikai elnök tevékenységének és az általa megfogalmazott elveknek, a Népszövetségnek, a Briand–Kellog-paktumnak, az ENSZ alapokmányának, a nürnbergi pernek, az emberi jogok egyetemes nyilatkozatának, a helsinki egyezményeknek stb. az összekapcsolódó hatására utalnunk. Némileg talán paradoxonnak is tekinthető, hogy ez a dinamikus igény akkor manifesztálódott, amikor – hogy Ronald Reagan egykori amerikai elnököt idézzem – a „jó birodalma győzedelmeskedett a gonosz birodalma felett”, azaz összeomlott az állandó veszélyt jelentő szovjet birodalom.

A berlini fal leomlását követő optimista, „történelemlévi” hangulatban az erkölcsi elvek és a nemzetközi jog érvényesítésével kapcsolatban a politikusok és a nemzetközi politika megfigyelői, elemzői közül sokan úgy érveltek, hogy a Kelet-Nyugat konfrontáció befejeződése lehetővé teszi nemcsak az újonnan felvetődött problémákkal – de a régi problémákkal való újfajta – szembenézést is. A „kommunista fenyegetés” nyomása alól felszabadult demokratikus, a nyugati vagy az atlanti civilizációhoz tartozó országok nagyobb figyelmet szentelhetnek olyan – akár szövetséges – államoknak is, amelyek nem követik az ő demokratikus értékrendjüket, nem tartják tiszteletben az emberi, kisebbségi vagy etnikai jogokat: nem kell tehát többé feltétlenül támogatniuk autoritárius és korrupt rendszereket kizárólag antikommunizmusuk vagy szovjetellenességük miatt. Úgy tűnt, okafogyottá vált Lyndon B. Johnson egyik, a hidegháború korszakát jól jellemző kijelentése, amit az amerikai elnök a dominikai diktátorral, Rafael Trujillóval kapcsolatban mondott: „Ez egy gazember, de a mi gazemberünk.”

Mindazonáltal a kilencvenes évek elején kitört Öböl-háború már aktualizálta a *jus ad bellum*, majd a Jugoszláviában kitört polgárháború a *jus in bello* történelmi problematikáját is. Az európai kontinensen zajló délszláv háborúval kapcsolatban alapvetően kétfajta felfogás kristályosodott ki. A „nemzeti szuverenitás” és a „reálpolitika” hívei el akarták kerülni a konfliktusba való katonai beavatkozást, mert felfogásuk szerint az ellentétes lenne a fennálló nemzetközi jogi és egyetemes erkölcsi normákkal, a háborúba való fokozatos belesodródás veszélyét hordozná magában stb. Ezzel szemben a katonai beavatkozást sürgetők vagy a „moralisták” azzal érveltek, hogy erkölcstelen lenne nem nyújtani segítséget az etnikai tisztogatásoknak kitétt áldozatoknak, elfogadhatatlan lenne, hogy az emberi jogok tömeges megsértését kövessék el ismét az európai kontinensen. Mindkét felfogás hívei bizonyos érveket átvettek a másiktól. A katonai beavatkozás elvét vallók vagy a „realisták” azzal érveltek, hogy nemcsak a szerbek követnek el borzalmas bűntényeket, és hogy Izetbegović bosnyák, de főleg Tudjman horvát elnököt beszédei, kijelentései, tettei alapján nehezen lehetne egyértelműen az áldozatok közé sorolni. A „moralisták” azt hangsúlyozták, hogy ha a nyugati hatalmak nem lépnek fel, az nem a realizmus erénye lesz, mivel a tétlenséget a boszniai szerb vezetők, mint Karadžić és Mladić, korlátlan felhatalmazásnak fogják fel, ami csak a háború fokozódásához vezethet.

A délszláv konfliktusba való beavatkozás dilemmájával kapcsolatban megfigyelhető volt a „realisták” és a „moralisták” értékrendjének inverziója, ugyanis a hidegháború idején a „moralisták” a beavatkozás elvét a leghatározottabban elutasították, mert abban a „népek önrendelkezési jogának” semmibe vételét látták, annak jelét, hogy a gazdag országok nem tartják tiszteletben a déli félteke népeit. A „moralisták” akkor úgy

vélték, hogy a „be nem avatkozás elvét” erősíteni kell, mivel tiszteletben tartja a civilizációk közötti különbségeket és mindenkinek a jogait. A „realisták” viszont az „állam-rezon” vagy a „nemzeti érdek” nevében látták igazoltnak a beavatkozást.

A kétpólusú világ megszűnésétől – legalábbis – a „globális terrorizmus” megjelenéséig a „moralisták” a be nem avatkozás elvét ürügynek tekintették a semmittevésre, a hóhérok, tömeggyilkosok védelmét, egy gyáva reálpolitika megtestesülését látták benne, s így a beavatkozást az emberi jogok tiszteletben tartásának netovábbjaként fogták fel, még a szuverenitás vagy a határok megsértése árán is. De mint már említettem, a hidegháború idején éppen a „moralisták” voltak a „szuverenitás doktrínájának” szóvivői, s abban a gyenge vagy kis államok védelmének egyfajta zálogát látták az erős hatalmak étvágyával szemben. A „realisták” viszont a „szuverenitás elvében” a hatalmi politikának mint a nemzetközi rend alapjának, azaz az „általános érdek” érvényesítésének akadályát látták.

A posztbipoláris nemzetközi környezetben azonban léteznek olyan példák is, amelyek az erkölcsi elvek hangsúlyos érvényesítését célzó kormányzati politikai szándékok korlátaira, hatáira, ellentmondásaira mutatnak rá.

Amikor például Robin Cook 1997-ben brit külügyminiszter lett, azt nyilatkozta, hogy a brit diplomáciának ezentúl lesz egy „etikai dimenziója”, melynek a középpontjában az emberi jogok tiszteletben tartásának eszméje áll. Ez az „etikai dimenzió” azonban diszkréten háttérbe szorult 2000 áprilisában, amikor Vlagyimir Putyint, az Orosz Föderáció új elnökét kitüntető figyelemmel fogadta Tony Blair és a brit királynő, a csecsenföldi civil lakosság bombázása ellenére is.

Igaz, hogy a többi NATO tagország is csak óvatos kritikát fogalmazott meg Moszkvával szemben, mert a NATO meg Jugoszláviát bombázta. Az egyik esetben a népek jogainak tiszteletben tartását vagy önrendelkezési jogát, míg a másikban Oroszország területi integritását hangsúlyozták. A NATO tagországok álláspontja szerint az orosz hadsereg csupán aránytalan választ adott a csecsenföldi szeparatizmusra vagy terrorizmusra, a jugoszláv hadsereg viszont népirtást követett el Koszovóban.

A koszovói beavatkozás következménye alkalmat ad arra, hogy számba vegyük a nemzetközi politikában a „kettős mérce” – morális szempontból gyakran kifogásolt – alkalmazásának egy sajátos esetét, vagy a morál fogalmának paradox jellegzetességét, párhuzamba állítva egyfelől a Milosević volt jugoszláv köztársasági elnök sorsáról, másfelől a Foday Sankoh Sierra Leone-i hadúr sorsáról folytatott vita megoldását a nemzetközi közösség részéről.

A nemzetközi közösség 1999 nyarán kezdett el komolyan foglalkozni Milosević jövőjével, s az alábbi kérdés fogalmazódott meg: tekintve, hogy Koszovó elvesztése nem okozta a bukását, nem lenne célszerű neki egyfajta büntetlenséget ígérni a hatalomból való távozásáért cserében? Lehetetlen, érveltek egyesek, mivel Milosević „emberiség elleni büntettel” vádolható. A nemzetközi igazságszolgáltatás „megalázása” lenne, ha hagynák, hogy háborítatlanul élvezze külföldön a javait. Mások viszont azzal érveltek, hogy a büntetlenség békét, de legalábbis korlátozott békét eredményezne a Balkánon, ami előbb-utóbb lehetővé tenné a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság Európába való visszaintegrálását.

Sierra Leonében az ENSZ égisze alatt 1999 júliusában megkötött békeegyezmény igencsak pragmatikus, amorálisnak tetsző kompromisszumot tükrözött. Ennek megfelelően az évek óta tartó polgárháború alatt a kegyetlenkedéseiről ismert, több ezer honfitársának haláláért és még több megcsonkításáért felelős hadúr, Foday Sankoh

miniszterelnök-helyettesi posztot kapott, s e beosztásában az ország gyémánttermelésének ellenőrzése is feladata lett. Ebben az esetben tehát az ENSZ – béketeremtő funkciójából adódóan – a békét preferálta a nemzetközi igazságszolgáltatással szemben. Ha az ENSZ ragaszkodik a morál és a jog érvényesítéséhez, akkor a hadurat nemzetközi bíróság elé kellett volna állítani, ám akkor nem következett volna be a fegyverszünet, ami végül is Sankohnak is köszönhető volt. Susan Rice, az afrikai ügyekben illetékes amerikai külügyminiszter-helyettes is úgy vélte, hogy „Sierra Leonában a béke fontosabb, mint az igazságszolgáltatás” (*Le Monde*, 2000. május 10).

Látható tehát, hogy a „humanitárius beavatkozási jognak” (vagy egyesek szerint inkább „humanitárius beavatkozási kötelességnek”), illetve egy adott pillanatban egy adott országban való alkalmazásának számtalan elvi és gyakorlati korlátja, akadályja van, annak ellenére, hogy sokan komoly előrelépést látnak benne az egyetemes normák betartása felé. Emlékeztetni kell rá, hogy ez a fajta jog a stratégiai érdekeken kívül eső, kizárólag az emberi jogok betartása érdekében történő beavatkozásra ad felhatalmazást, ha kell, katonai eszközökkel is.

Már az eddig elmondottakból is kiderülhetett, hogy a jog, az erkölcs és az erőalkalmazás viszonyának kérdése mind elméleti, mind gyakorlati szempontból nehéznek, s egyúttal alapvetőnek tűnik a posztbipoláris nemzetközi környezetben. Nézzünk erre egy konkrét példát, a már említett koszovói NATO-beavatkozást. Mindenekelőtt néhány fontos, elvi jelentőségű kérdésre kell válaszolni:

1. *Volt-e elegendő jogi alapja a koszovói beavatkozásnak?*

Véleményem szerint igen, mert

a) az ENSZ Biztonsági Tanácsa több egymást követő határozatban kérte, hogy a jugoszláv kormány tegyen lépéseket a regionális béke és biztonság megőrzésére. Ilyen volt például a BT 1998. szeptemberi 1199. számú határozata, amely a nemzetközi közösség aggodalmát fejezte ki a szerb biztonsági erők túlzott mértékű erőalkalmazása miatt, rámutatva a fenyegető humanitárius katasztrófára, és felszólította a szemben álló feleket, hogy kössenek tűzszünetet. A BT-határozatokról a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kormánya egyszerűen nem vett tudomást, nem alkalmazkodott hozzájuk.

b) Az ENSZ Alapokmánya is felhatalmazza a nemzetközi közösséget, hogy lépjen fel a békét és biztonságot fenyegető veszélyek ellen, éppúgy, mint a súlyos humanitárius válságokkal vagy katasztrófákkal szemben. A koszovói háborús események egyszerre jelentettek fenyegetést a regionális békére és biztonságra, valamint humanitárius katasztrófát idéztek elő.

c) A nemzetközi jog állandó fejlődésben lévő korpusza – természetesen magában foglalva az emberi jogok egyetemes nyilatkozatát is – a nemzetközi közösségre rója azt a kötelezettséget, hogy avatkozzon be, amikor az emberi jogok tömeges megsértése következik be. Ez történt Koszovóban.

d) A NATO számos diplomáciai lépést tett az ENSZ-szel, az EBESZ-szel, a világ gazdaságilag legfejlettebb országait tömörítő, Oroszországgal kibővült G8 csoporttal, valamint az ún. „kontaktcsoporttal” karöltve. A diplomáciai lépések kudarchoz vezettek. Egy ilyen helyzetben a nem cselekvés egyenlő lett volna az ENSZ Alapokmányának, az ENSZ BT ide vonatkozó számos határozatának és az egyetemes emberi jogok nyilatkozatának az ignorálásával.

e) A NATO tagállamok kormánya beleegyezését adta a beavatkozáshoz, s a nemzeti parlamentek jóváhagyták a kormányok döntéseit.

2. Igazolható-e morálisan a koszovói beavatkozás?

Azt gondolom, hogy igen. Felidézem röviden a beavatkozás előtti koszovói helyzetet. 1999 márciusában a szerb biztonsági erők mintegy 400 ezer embert üldöztek el lakóhelyéről. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága és számos nem kormányzati szervezet úgy ítélte meg, hogy humanitárius katasztrófa fenyeget, és válaszlépést követeltek. Ezekhez az adatokhoz és tényekhez feltétlenül hozzá kell tennünk, hogy itt nem valamiféle „balesetről”, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságnak az albán *terroristák elleni* – a nemzetközi közösség által is elismerten – *legitim* fellépésének valamiféle nem szándékolt következményéről volt szó. Az EBESZ-nek még a légitámadás előtti helyzetet tükröző jelentésében nyilvánvaló bizonyítékai voltak arra, hogy a szerb erők által az albánok ellen elkövetett szervezett és szisztematikus atrocitásokat egy koherens stratégia vezérelte. Egyszerűen szólva, *etnikai tisztogatás* folyt, melynek nagyon is valószínűsítő áldozatai voltak: halott, terrorizált, száműzött vagy menekült muzulmánok tömegei. Megalapozottan mondhatjuk, hogy ha a NATO válasz nélkül hagyta volna az etnikai tisztogatást, akkor az euroatlanti közösség alapját ásta volna alá. Hogyan hivatkozhatott volna a közösség a továbbiakban morálra, ha egy ilyen helyzetben nem cselekedett volna?

3. Vajon precedenst teremtett-e a NATO a koszovói beavatkozással?

A tapasztalat azt mutatta, hogy nem, hiszen a NATO nem önkényesen alkalmazott katonai erőt, hogy megvédje vagy kikényszerítse a morálról vagy a jogról kialakított saját felfogását. A jugoszláviai beavatkozás egyáltalán nem jelenti azt, hogy a NATO valamiféle „keresztes hadsereggé” vált, amely az univerzális értékek védelmét tűzte ki célul maga elé. Az észak-atlanti szervezetet alkotó valamennyi nemzet egy kiszámítható nemzetközi rendben érdekelt, s nagy jelentőséget tulajdonít saját szuverenitásának. Koszovó egy egyedi eset volt, mert ténylegesen fennállt a beavatkozásra ösztönző morális követelés; a jogi alapok elégségesek voltak a beavatkozáshoz, annak ellenére, hogy az ENSZ BT két állandó tagja, Oroszország és Kína az utolsó pillanatban elutasította a katonai szankciót, noha annak célja azoknak a korábbi határozatoknak a megerősítése volt, melyeket egyébként maguk is aláírtak. Az orosz és kínai delegátus elutasító magatartása leginkább belső politikai okokra volt visszavezethető, s nemleges szavazatukkal megakadályozták a BT-t a mandátumában foglalt, a világ békéjének és biztonságának megőrzésére vonatkozó felelőssége gyakorlásától.

S végül a NATO szempontjából létezett egy nagyon is gyakorlati biztonságpolitikai követelmény a válság eszkalációjának megakadályozására. Koszovó Európa, Ázsia és a Közel-Kelet között egy stratégiaiul fontos helyen fekszik. Koszovótól délre a NATO két tagállama, Görögország és Törökország, északra Közép-Európa új NATO tagállamai találhatóak, körülötte kisebb országok küzdenek demokratikus átmenetük és a piacgazdaságra való áttérésük sikeréért. Ebben a kontextusban a koszovói menekültáradatból származó regionális destabilizációnak súlyos következményei lettek volna.

Mindezen okok alapján joggal mondhatjuk, hogy az euroatlanti közösség védelmi szervezetének nem volt más választása, mint a cselekvés, s a cselekvésben kinyilvánított morál. S tegyük ehhez hozzá, hogy az Észak-atlanti Szövetség katonai szervezete fennállása óta először lépett háborúba úgy, hogy tagállamait nem támadták meg, közvetlenül nem is fenyegették, továbbá nem törekedett stratégiai előnyszerzésre, s nem is védett különleges érdekeket (Koszovóban nincs stratégiai fontosságú nyersanyag). Az erőalkalmazásra vonatkozó súlyos döntés meghozatalát tehát alapvetően

egy létében veszélyeztetett népcsoport (a koszovói muzulmánok) védelme és egy megkérdőjelezhetetlen erkölcsi elv (véget kell vetni az etnikai tisztogatásnak) motiválta.

Mindazonáltal, még ha a koszovói beavatkozással a NATO nem is teremtett precedenst, számos fontos kérdés merült fel a nemzetközi politika és a nemzetközi jog gyakorlatának állapotáról. Két, talán a legfontosabb és egyúttal a legkényesebb kérdés összekapcsolódik. Változik-e a konfliktusok természete és feltétlen-e még az államok szuverenitása? E két kérdés komoly konzekvenciákkal jár az erőalkalmazás dilemmáira és a nemzetközi jogra nézve a jövőben, különösen az iszlám terrorizmus minden korábnál agresszívabb megjelenése után.

Az elmúlt évtized nemzetközi tapasztalatai azt mutatják, hogy a konfliktusok természete változóban van: egyre inkább „intraetatikus” vagy „szubetatikus”, mint „interetatikus” konfliktusokról van szó szerte a világon. A hidegháború idején átlagban mintegy tíz „intraetatikus” konfliktus volt évente, ami polgárháborúkban, kisebbségek elnyomásában, államok széthullásában fejeződött ki. A kétpólusú világ megszűnése utáni korszakban az „intraetatikus” konfliktusok száma éves átlagban 25-re nőtt, s ezzel együtt a polgári áldozatok száma minden korábnál magasabb: az elmúlt évtizedben megkétszereződött a fegyveres összetűzések során. Az első világháború idején az áldozatok 5 százaléka volt civil, a hidegháború utáni konfliktusokban csaknem 80 százalék.

A média felfokozza az állampolgárok részéről a kormányaikra gyakorolt, cselekvésre ösztönző nyomást, megértve, hogy a nem cselekvés súlyos hiba lenne. A televízió-néző közvetlenül és nap mint nap látja a konfliktusok hatását a civil lakosságra: megcsontított emberek Sierra Leonében, halottak tömegei Ruandában, ostromlott emberek Sarajevóban, öngyilkos merénylők által elpusztított emberek Izraelben, égő ablakokból reménytelenül a semmibe ugró emberek látványa New Yorkban.

A konfliktusok megváltozó természetének az erőalkalmazásra és a nemzetközi jogra vonatkozó következményeit az ENSZ főtitkára, Kofi Annan néhány éve így fejezte ki: „Meg kell védenünk a veszélyeztetett embereket, hatékonyabb eszközöket találva a humanitárius jognak és az emberi jogoknak az alkalmazására, és annak biztosítására, hogy az emberi jogok nyilvánvaló megsértése ne maradjon büntetlen. A nemzeti szuverenitás alapvető védelmet nyújt a gyengébb államoknak, de nem szabad pajzs-ként szolgálnia az emberiség elleni bűntettekhez. Szélsőséges esetekben e két elv elmentéje valódi dilemma elé állít bennünket.”

Ez a dilemma még erősebb, amikor államok követnek el erőszakot saját lakossággal szemben, ugyanis a nemzetközi konvenciók hagyományosan az államokra számítanak polgáraik megvédése tekintetében; napjainkban azonban esetenként éppen az államok a legfőbb agresszorok azokkal az állampolgárokkal szemben, akiknek védelmét a humanitárius jog elvárja tőlük.

Ezekre a dilemmákra nincsenek egyszerű válaszok, s nincs valamiféle etalon, amely állandóan a jó irányba vezetné a nemzetközi szintér szereplőit. Ha a normák, a szabályok, az eljárások és a szokások az államok, a népek, az egyének védelmét szolgálják, meg kell őket őrizni, sőt meg kell őket erősíteni. Ha azonban közülük bármelyik túlhaladottá válik, vagy több szenvedést okoz, mint amennyit megakadályoz, újra kell fogalmazni őket.

Jog, erkölcs és erőalkalmazás összefüggéseinek vizsgálata nem egy konferencián megoldandó, és semmiképpen sem egyszemélyes feladat, hanem egy állandó és kollektív erőfeszítés folyamata, melyben tükröződnie kell a nemzetközi rendszer elkerülhetetlen változásainak, sőt irányíthatja is azokat. Ha rendelkezünk a nemzetközi rend-

szer által követendő irány értelmével és alapvető céljával, akkor ez a folyamat bennünket, embereket szolgál, egyszerre gondoskodva az államok és az egyének biztonságáról. Koszovó megmutatta, hogy az euroatlanti közösségnek van iránytűje, amely segít a tájékozódásban: a közösen elismert értékek, melyek védelméhez és fejlesztéséhez az eszközöket is mindig biztosítani kell.

Ám figyelemmel kell lenni arra a tényre is, hogy a déli félteke országaiban a beavatkozási jogban egyszerűen a „kolonizáció reinkarnálódását” látják. Ennek következtében a 2000. áprilisban lezajlott G7-G8 csúccsal egyidejűleg 122 fejlődő ország elítélte az „ügynevezett humanitárius beavatkozási jogot”, amit – szerintük – az ENSZ és a nagyhatalmak dolgoztak ki, hogy különféle hatalmi beavatkozásokat igazoljanak. Egyebek között a kettős mérce alkalmazására is hivatkozva, azoknak a véleményét erősítik az északi féltekén, akik szerint az erkölcsi elvekre való – valójában képmutató – hivatkozás csak ürügy, a mindenkori hatalmi politika legitimizálása. Ezzel a magam részéről nem értek egyet, mert meggyőződésem, hogy mindinkább igaz a nemzetközi kapcsolatokban is Chateaubriand mondása: „Az erkölcs elébe vág a cselekvésnek, ott azonban a törvény várja.” Ám tisztában vagyok azzal is, hogy cinikus aktorok sokaságával is együtt élünk a nemzetközi szintéren, legyenek akár államok, csoportok vagy egyének. Tudjuk, Oscar Wilde szerint „cinikus az az ember, aki ismeri minden dolog árát, de nem ismeri egyiknek sem az értékét...”



Pilinszkis (Szenes), 1995–99 / 90×216 cm